

Kis János köszöntése Kornai János 90. születésnapja alkalmából (2018 január 29.)¹

Kedves János, kedves Zsuzsa!

Nagy öröm nekem, hogy a Közép-Európai Egyetem, a CEU nevében beszélhetek, mert büszke polgára vagyok a CEU-nak, és külön öröm, hogy éppen János születésnapja alkalmából szólhatok. De ez egy rendhagyó köszöntés lesz. Nem arról fogok beszélni, hogy mit kapott a CEU tőled, hanem arról, hogy mit kapott a CEU egyik polgára, aki történetesen én vagyok.

Kende Péter azt mondta az imént, hogy ő a te legrégebbi barátod. Nem tudok versenyre kelni vele, de azt talán elmondhatom, hogy a te legújabb barátod én vagyok. Arról szeretnék beszélni, hogy ez a barátság hogyan fonódott közöttünk, Zsuzsa, Judit, János és közöttem.

Nagyon régóta ismerjük egymást. Azt hiszem, Tardos Marci hozott össze minket, még valamikor a hetvenes évek elején. Ismeretségünk tehát régi, de inkább távoli viszonyban lehettünk egymással, útjaink hol keresztezték egymást, hol szétváltak. Ha keresztezték egymást, barátságosan elbeszélgettünk. János ennél többet is tett. Amikor elkezdtem Amerikában tanítani, megszervezte, hogy meghívjanak a Harvardra előadást tartani. Évekkel korábban ő volt az első, aki a szamizdatban megjelent könyvemre a legális nyilvánosságban hivatkozott, a szabadságról² szóló tanulmányában. Hosszú-hosszú ideig ennél maradt a kapcsolatunk. Nem tudnám megmondani, hogy ennek mi lehet a magyarázata, hiszen János intellektuális teljesítménye engem erősen foglalkoztatott már megismerkedésünk idejében is.

Ugyancsak Tardos Marci volt az, aki kezembe nyomta az első írást, amit olvastam tőle. Ez az *Anti-Equilibrium* egy korai, még sokkal rövidebb és informálisabb változata volt, amit a Közgazdaságtudományi Intézet stencilezett kiadványként terjesztett. Aztán elolvastam a *Túlzott központosítást* is, később *A hiányt*, te emlékeztettél rá, János, hogy egyszer az utcán összefutva

¹ Az átiratot Kerényi Ádám készítette, Kis János szerkesztette.

² Kornai János (1988): Az egyéni szabadság és a szocialista gazdaság reformja. *Valóság*, Vol. 36, No. 5, 1-24.o.

hosszasabban beszélgettünk róla. Ha szabad arról beszélnem, hogy egy laikus mit tanult ezekből a munkákból, akkor mindenekelőtt azt hangsúlyoznám, hogy rendszerszerű szemléletet. Azt a módot, ahogy te a szocialista tervgazdaság működését nem felülről vezérelt parancsgazdaságként írtad le, hanem mint nagyon sok szereplőnek az adott intézményi struktúrák által korlátozott interakcióját. Kimutatva, hogy bizonyos következmények, melyeket senki nem kíván, mint a hiány, rendszeresen újratermelődnek, és amíg a rendszer nem változik, újra is fognak termelődni. Közben azt is megtanultam, amiben leginkább talán az *Anti-Equilibrium* korai változata segített, hogy a szocialista gazdasági rendszer képes rendszerként működni, nem fog összeomlani, nem érdemes arra spekulálni, hogy össze fog omlani. Elvben korlátlanul újratermelheti önmagát. Ugyanakkor viszont, ha működőképes is, jól működni nem fog. Ez az, amibe érdemes belekapaszkodni. Ez az a pont, ahol érdemes gondolkodni, hogy mit lehet tenni a rendszertől való megszabadulásért.

Ha most ugrok egyet, akkor elmondanám, hogy János legújabb könyve, a *Láttelelet* is ugyanezt a rendszerszerű megközelítést képviseli, a korábbi művekhez képest két különbséggel. Az egyik az, hogy János 1956 után azt az életstratégiát választotta, hogy ő tudományos kutató lesz. Műveinek lehetnek politikai implikációi, de ezek csak közvetve derülhetnek ki belőle, ami ezen a módon nem derülhet ki, azt félreteresi, azzal nem foglalkozik. A *Láttelelet*ben foglalt tanulmányok ezen messze túlmennek, ami figyelemre méltó fordulat az életstratégiában. Abban is nagyon jelentős változás van, hogy míg a korábbi írások hosszú éveken át érlelődtek, a *Láttelelet* első darabja, a „Számvetés” a fülkeforradalmat követő néhány hónap elteltével megíródott, nagyon korán kimondta, hogy ami itt épül, az autokrácia. Ez szokatlan intellektuális merészségre vall. Amit az azóta eltelt idő sajnos igazolt. Szóval így voltam én Jánossal mint gondolkodóval. Így teltek az évek, alkalmi összetalálkozások és nagyon barátságos, de mégis csak alkalmi beszélgetések sorával.

Aztán egyszer egy hangversenyről hazafelé menet a villamoson nehezebb beszélgetésbe bonyolódunk, amit – a BKV akkor még jól működött – nem tudunk befejezni. Másnap küldtem Jánosnak egy e-mailt, amiben azt írtam, hogy ha van kedve hozzá, akkor találkozzunk, s folytassuk ezt a beszélgetést. Postafordultával megérkezett a válasz, a tárgycsíkban csupa nagybetűvel az állt: „TALÁLKOZZUNK!!!” A levélben elmondta, hogy Zsuzsával arról beszéltek előző este, hogy meg kellene hívni minket, s akkor ezt ő most meg is teszi. Erre a látogatásra rövidesen sor is került, majd látogatás látogatást követett, ezek mind nagyon tartalmas, értékes és intellektuálisan mindig kihívást jelentő beszélgetések voltak. Voltak és minden bizonnyal lesznek is kemény viták is köztünk. János mindig rendkívüli figyelemmel és érdeklődéssel kísérte a vitatott álláspontot, és ez így volt a mi részünkről is, úgyhogy vitáink, időnként parázs voltak ellenére, vagy éppen azért, rendkívül jó hangulatúak voltak.

Felnőttek között nem úgy jön létre a barátság, mind az óvodás korú gyerekeknél: az egyik odamegy a másikhoz, kezét nyújt és azt mondja, hogy legyünk barátok. Onnantól kezdve a következő játék befejezéséig ők aztán barátok. Hanem egy idő után azon veszi észre magát az ember, hogy barátság szövődött közte és a másik között. És ez így volt velünk is. Judit és én megéreztük, hogy szeretettel vagytok irántunk, és remélem, Zsuzsa és János, ti is érzitek, hogy a szeretet kölcsönös.

Ha nem bánjátok, akkor most visszatérnék Kende Péterhez. Pár héttel ezelőtt ünnepeltük az ő 90. születésnapját, és Péter a köszöntőkre válaszul kiperdült a közönség elé, és mindenkit szeretettel meghívott a 100. születésnapjára. Azt szeretném javasolni, Zsuzsa, János, kötelezzük el magunkat, hogy ott leszünk. Legyünk pontosak, egy percet se késsünk!